

Н. И. Толстой. **Избранные труды. Том I: Славянская лексикология и семасиология.** М.: "Языки русской культуры", 1997. 520 с.

Выйшаў з друку першы том "Выбраных прац" Мікіты Ільіча Талстога, выдатнага славянскага філолага, акадэміка Расійскай, Аўстрыйскай, Македонскай, Сербскай, Харвацкай, Славенскай акадэміі навук, ініцыятара і прыхільніка развіцця славістыкі ў Беларусі, вялікага сябра беларускіх славістаў.

Том прысвечаны пытанням славянскай лексікалогіі і семасіялогіі. Ужо ў падзагалюку тома адлюстроўваецца адна з вядучых ідэй аўтара, што імкнўся паслядоўна адрозніваць *лексему* як знешнюю абалонку слова, якая з'яўляецца прадметам лексікалогіі, і *семему* – унутраны, змястоўны бок слова, яго значэнне, што вывучаецца семасіялогіяй. З пачатку 60-х гадоў у навуковым друку з'явіліся некалькі артыкулаў Талстога, у якіх на базе гэтага тэзіса вельмі грунтоўна прапанавалася працэдура даследавання семантыкі слоў па семах, выдзеленых для блізкіх лексем у роднасных дыялектах і мовах. Артыкулы ўжо тады звярнулі на сябе пільную ўвагу і сталі класічнымі для славістаў, што вывучалі лексіку ў гістарычным і тэрытарыяльным аспектах. 19 лютага 1968 г. Мікіта Ільіч абагульніў свае ідэі, выступіўшы на канферэнцыі па лексікалогіі і этымалогіі ў Мінску на тэму "Семы, семантычныя пераходы, дэсемантыфіцыя"; потым гэтыя думкі былі выкладзены на пражскім кангрэсе славістаў, даклад на якім адкрывае кнігу.

Калі першы раздзел тома прысвечаны тэарэтычна-метадычным пошукам славіста ў вывучэнні лексікі, дык другая частка тома змяшчае разгляд некаторых арэальных праблем славянскай лексікі – назваў *дажджу*, *поту*, *вясёлкі*, паняццяў "правы" і "левы" на славянскім моўным абшары і да т.п. Трэцяя частка кнігі працягвае тэматыку шэрагу артыкулаў, прысвечаных міжславянскім лексічным і семантычным паралелям. Яна ад-

крываецца артыкулам пра вывучэнне палескай лексікі, які абагульняе ўступныя артыкулы да трох зборнікаў пра лінгвістычнае вывучэнне Палесся, выдадзеных у 1968–1988 гг. у Маскве пад рэдакцыяй аўтара. У раздзел, між іншым, увайшлі адказы Талстога на пытанні анкет аб беларуска-рускіх, беларуска-ўкраінскіх ізалексах, лексічных балтызмах у беларускай мове; некаторыя артыкулы пра паўднёvasлавянскія ізалексы, а таксама пра вялікарускія і агульнаславянскія лексемы (напрыклад, *сасна*, *хвоя*, *бор* і інш.).

Апошняя, чацвёртая, частка тома прысвечана пытанням анамастыкі. Тут змешчаны як агульнатэарэтычныя матэрыялы (у тым ліку выступленне на канферэнцыі ў БДУ па пытаннях лексікалогіі ў 1970 г. пра семантыку ўласнага імя), так і канкрэтныя даследаванні аб некаторых славянскіх гідронімах.

Мікіта Ільіч сам працаваў над падрыхтоўкай тома, аднак нялёгкаю рэдактарскую і карэктарскую работу пасля яго смерці даваўся правесці яго ўдаве Святлане Міхайлаўне і дачцы Марфе Мікітаўне. Выдавецтва А.К.Кошалева "Мовы рускай культуры" гэтым выданнем зрабіла добрую справу для пашырэння славістычных ведаў, захавання традыцый рускага славяназнаўства. Дай Бог тым, хто спрычыніўся да выдання гэтага тома, здароўя, сіл і магчымасцей для завяршэння іх карыснай працы.

"Выбраныя працы" акадэміка Талстога патрэбныя не толькі для аблягчэння даведак тым, хто добра знаў іх паасобку з моманту надрукавання, але, галоўнае, для навуковага выхавання новага пакалення славістаў. Працуючы побач з акадэмічным інстытутам ва ўніверсітэце, М.І.Талстой дбаў пра падрыхтоўку навуковай змены, пра будучую маладую славістыку. Таму выданне збору яго твораў — лепшы помнік не толькі вучонаму, але і выдатнаму настаўніку славістычнай моладзі.

А.Я.Супрун